

Friendly Internet

surfa säkert

handbok för unga surfare

Sveriges Konsumenter i Samverkan

Vi finns online för information och opinionsbildning

www.konsumentsamverkan.se

Vi finns till för dig och arbetar med att:

- **Öka konsumenternas inflytande på marknaden och i politiken**
- **Ta tillvara konsumenträttigheterna och upplysa om dem**
- **Föra fram konsumenternas synpunkter internationellt - speciellt inom EU - till näringslivet, till politiker, departement, riksdag och regering och till myndigheter**
- **Sprida information om vad som händer och berör oss konsumenter**
- **Sprida viktig information och kunskap till alla konsumenter, för att underlätta medvetna val**
- **Verka för uthållig utveckling, med konsumenternas inflytande**
- **Organisera oss som konsumenter för ökade möjligheter att agera**
- **Ordna möten, seminarier, debatter och kurser**
- **Samverka med andra liksinnade organisationer**

Det är ditt medlemskap och medverkan som kan påverka utvecklingen. Med kunskap och engagemang kan vi tillsammans nå stora framgångar, åstadkomma förändringar och påverka utvecklingen både på marknaden och i det gemensamma samhället.

Sveriges Konsumenter i Samverkan

– för ökat konsumentinflytande –

Tegelviksgatan 40, 116 41 Stockholm
tel 08-556 924 10, fax 08-556 924 11
e-post: skis-s@konsumentsamverkan.se

Box 88, 577 22 Hultsfred
Tel 0495-498 34, fax 0495-498 35
e-post: info@konsumentsamverkan.se

Innehållsförteckning

Fem goda skäl till att läsa det här häftet	4
Vad behöver du för att kunna surfa?	5
Internetvokabulär	5
Nätet erbjuder många möjligheter	7
Det finns också nackdelar med Internet	8
Världens soptunna	8
Kul och intressanta sajter	9
Hur hittar man bra länkar?	10
Det lönar sig att söka	10
Spara dina favoritadresser	11
Så håller du dig uppdaterad	11
Diskutera över Internet	11
Att spara eller kopiera material från Internet	12
Håll kontakt via nätet!	12
Eller vill du kanske chatta?	13
Rädd för att chatta?	13
Du kan visa känslor med Smiley-figurer	14
Förkortningar på Internet	14
Vett och god ton på Internet, netikett	15
Här visas snusk och våld, nej till Internets värsta sidor!	15
Är vuxnas oro ogrundad?	16
På nätet hittar du material	17
Biblioteket hemma	18
Att pröva lyckan på ett virtuellt casino	18
Undvik att fastna "i nätet" på nätet	19
En personlig webbsida är ett sätt att presentera sig för andra.	19
Publiceringen kan bli dyr.	20
Solidaritet på Internet, gör en god gärning	20
Handla on-line, här hittar du allt	21
Vem sprider virus?	21
Virussydd	22
Brandvägg	22
Det är mycket som berör oss konsumenter	23

5 goda skäl till att läsa det här häftet

1. Häftet vänder sig till dig som är ung, oavsett om du är nybörjare på Internet eller om du är van surfare.
2. Häftet är framtaget av Sveriges Konsumenter i Samverkan i samarbete med några utländska konsumentorganisationer i ett gemensamt projekt som delfinansieras av EU. Det tar upp både problem och möjligheter men ur användarnas synvinkel. Alla vi användare är konsumenter och genom vår gemensamma förening vill vi försvara våra rättigheter. Vi vill också vara till hjälp inte minst i den snåriga värld som IT är och påverka utvecklingen till förmån för oss användare.
3. Häftet ger tips om bra användning av Internet men visar också på riskerna. Internet är idag enormt stort och omfattande. Den samlade information som finns tillgänglig via Internet har det aldrig tidigare funnits någon motsvarighet till.
4. Med tanke på Internets enorma omfattning men också risker har du mycket att vinna på att veta hur du kan använda det och veta hur du ska undvika risker och fallgropar. Många olika intressenter har varit inblandade i projektet. Resultatet av detta samarbete med unga surfare, experter, föräldrar, lärare och organisationer har du här i detta häfte.
5. Internet är så mycket mer än att chatta och maila. Därför har vi i det här häftet tagit med andra intressanta användningsområden som spel, musik, lyssna på Webradio, snabb nyhetsförmedling, diskussionsgrupper, personliga kontakter över hela världen, handla på nätet, hitta hjälp, ladda ner gratisprogram, söka information, hitta kursmaterial eller spela spel on-line med dina kompisar var som helst i världen.

Spännande, eller hur?

Vad behöver du för att kunna surfa?

- **Dator** naturligtvis, även en enkel och lite äldre dator går bra. Men skall du spela de senaste spelen över nätet eller titta på film så kräver det mer av datorn.

- **Anslutning** mot Internet. Anslutningen kan vara av 2 olika slag. Antingen ringer man upp som med en telefon eller också kan man vara ansluten hela tiden med en fast anslutning. För uppkoppling över en vanlig telefonlinje använder man ett modem. Detta är en ganska långsam anslutning och man får betala för den tid man är uppkopplad. Om man har tillgång till ISDN (digital telefonlinje) ansluter man över denna med ett särskilt modem. ISDN ger högre hastighet och möjlighet att använda 2 telefonlinjer för att få dubbel hastighet. ISDN betalas per minut uppkopplingstid per linje. Fast uppkoppling kan man ha med bredband eller ADSL. Den utrustning som behövs för anslutning tillhandahålls oftast av den som äger nätet. För en fast uppkoppling betalar man en fast avgift varje månad, oavsett hur mycket eller litet man använder den. En stor fördel med fast uppkoppling och ISDN är att man kan ha en telefonlinje ledig medan man surfar.

- **Internetabonnemang.** Eftersom villkoren varierar mycket och ändras ofta är det bra att prata med någon som är välinformerad.

- Om du vill kunna prata och synas on-line behövs mikrofon och webbkamera samt högtalare eller headset. Tänk bara på att hörseln kan skadas av hög ljudnivå.

Internetvokabulär

Nätet: svensk slang för Internet. Hela det världsomspännande datanätet med miljontals hopkopplade datorer som vi kan få kontakt med.

Cyberspace: (datorrymden) ett annorlunda ord för en virtuell värld.

On-line: Att vara ansluten (till Internet). Allt det som görs via Internet säger man att det görs on-line. Du kan prata med en vän i Japan on-line, spela dataspel on-line, lyssna på musik on-line, besöka ett museum on-line....

Chatt: en virtuell mötesplats där man kan utbyta skrivna meddelanden med andra, ett slags elektronisk anslagstavla.

E-post (E-Mail): Elektronisk post, ett meddelande skrivet med dator och skickat via Internet.

WWW: World Wide Web, informationen i de webbserver som är sammankopplade över Internet. Oftast börjar webbadresser med www och de har liknande funktion som en gatuadress.

Download: engelskt ord som betyder att hämta filer från en server på Internet till datorn. Det kan vara ett virusskydd, en musiktext, en bild, ett videospel eller ett program för att kunna spela dataspel. Man ska vara försiktig med det man laddar ner. Se till att ha fungerande viruskydd.

Sökmotor: Hjälper dig att hitta det du söker i det hav av information och sajter som finns på Internet. För att underlätta letandet är sajterna ofta indelade i olika kategorier på sökmotorns webbsida (t.ex. sport, nöje, resor, kultur...). För att hitta information skriver man in ett eller ett par ord i sökrutan. Att hitta rätt och sortera bort sådant du inte är intresserad av kräver att sökningen avgränsas. Information om hur du gör finns på sökmotornas webbsidor.

Webbläsare/Browser: Ett program som man behöver för att kunna surfa på Internet. Exempel på webbläsare är Internet Explorer, Netscape och Opera.

Bps: Betyder bitar per sekund. Mått som man använder för att ange överföringshastighet i en anslutning mellan datorer.

FTP: Betyder File Transfer Protocol. Protokoll som används för att överföra filer över Internet. Protokoll är ett sätt att förpacka det meddelande som sänds över nätet.

HTML: Betyder Hyper Text Markup Language. Det standardspråk som används för att skriva webbsidor.

HTTP: Betyder Hyper Text Transfer Protocol. Protokoll som används för att överföra webbsidor över Internet.

IRC: Betyder Internet Relay Chat, vad vi vanligen kallar chatt.

Portal: En samling av sajter under samma adress, ungefär som en stormarknad med många olika butiker. Exempel på portaler är www.passagen.se, www.yahoo.se, www.spray.se

Spam: Ej beställd information, oftast reklam som skickas till ett stort antal e-postadresser. Räknas som ett brott mot etiketten på nätet. För oss användare är spam till besvär, det tar både tid och kostar pengar. Vår organisation arbetar aktivt för att spam ska förbjudas. (För aktuell information se www.konsumentsamverkan.se).

Nätet erbjuder många möjligheter

Du kan bekvämt via din dator, när du vill få tillgång till:

- Senaste nytt från nyhetsbyråer och tidningar, svenska och internationella t ex www.aftonbladet.se. De flesta tidningar, även lokala, kommer också ut i en nätupplaga
- Musik, det vimlar av musik i MP3-format som kan laddas hem och spelas i datorn
- Radiokanaler från världens alla hörn i realtid eller lagrade program
- Information om världens alla länder och deras historia, kultur och geografi mm. Alla kommuner i Sverige har egna sajter idag där mycket information kan hämtas
- Information om Europeiska Unionen och vad som händer där
- Information om olika föreningar och politiska partier
- De flesta företag har egna sajter där de presenterar sig och sina produkter. Många har också försäljning via webben
- Turistinformation som resetips och reportage, resebyråer och biljettbeställning
- Alla olika typer av sport som finns världen över
- Föreställningar (konserter, bio, teater, cirkus, tv-program...m.m.)
- Böcker (antingen hela eller som utdrag)
- Information om samlarföremål av olika slag
- Handel on-line men se upp, läs mer längre fram
- Dataspel (som man kan spela själv eller on-line med någon annan via Internet)
- Diskussionsforum om viktiga frågor
- Framsteg inom vetenskap och teknik
- Skicka vykort och blommor via e-post
- Annonser för den som vill köpa eller sälja
- Roliga historier, kuriosa, horoskop och gratis SMS
- Utbildning, till exempel distanskurser från olika skolor
- Skoldatanätet med allt inom skolvärlden
- Stort utbud av sajter med information om mat, till exempel www.matplatsen.nu
- Konsumentinformation från organisationer och myndigheter
- Information från regeringen, departementen och alla myndigheter

Nätet erbjuder oerhört mycket och listan över möjligheter skulle kunna göras längre. Genom Internet ligger världen öppen för oss, så det är bara att surfa på. Internet är ett virtuellt fönster mot omvärlden. Genom detta nätverk kan vi lära oss att förstå hur saker och ting fungerar och framföra vår åsikt.

Det finns också nackdelar med Internet

Den stora tillgången till information som finns på nätet och som utgör dess rikedom och mångfald skapar också stress på grund av det informationsöverflöd som uppstår. Vi måste lära oss att välja och sortera för att kunna hantera mängden information. Begränsningen utgörs inte av nätet utan av vår tillgängliga tid. Risken är stor för så kallad informationsstress. Att sitta stilla framför datorn i långa perioder är inte heller bra. Kroppen behöver regelbunden motion, mat och sömn. Vi behöver också social stimulans för att fungera bra. I nätet saknas både kontroll och censur. Den som vill kan vara anonym eller dölja sig bakom falska och påhittade namn. Det kan därför vara svårt att veta vem man kan lita på på nätet. Här är det du som avgör vem du litar på, så var extra vaken och kritisk.

Världens soptunna

På Internet finns det mycket skräp och reklam som vill få oss att köpa. Här kan vi också stöta på en massa ohyfsade och otrevliga människor som vi helst inte skulle vilja möta!

Vem som helst kan lägga upp vad som helst på Internet. Att något står på Internet är inte samma sak som att det är sant eller rätt. Var kritisk till det du läser, tänk efter vem det är som har skrivit något och varför. Är det någon som tjänar pengar på att sprida sitt budskap? Är det någon som kan sin sak, eller som är ute efter att sprida lögnen? Kända företag eller kända organisationer kan man självklart lita mer på än okända. Mer om källkritik på Internet, på adressen: <http://www.skolverket.se/skolnet/kolla/>.

Om föräldrar och lärare är oroliga beror det på att de är rädda om er och inte vill att några barn skall råka illa ut. Verkligheten ser faktiskt ut så. Det finns bra och dåliga människor precis som det finns rättvisa och orättvisa. Det gäller inte bara Internet utan man stöter på dem lite varstans på TV, i tidningar, på gatan och i skolan. Lyssna därför på dina föräldrar och lärare och var alltid på din vakt så kan du undvika onödiga tråkigheter både på Internet och i verkliga livet.

Då man möter någon på nätet är det svårt att bilda sig en uppfattning om personen, du ser ju inte ansiktet, händerna eller hur de är klädda. Man kan ju aldrig veta vem som döljer sig bakom

en sajt. Informationen du läser kan vara avsedd att försåtligt påverka dig och få dig att anta en viss uppfattning t ex att stödja rasism eller främlingshat. Du kan heller inte veta om din nya nätkompis har för avsikt att lura dig.

Det bästa är alltid att använda sitt sunda förnuft, vara kritisk och ta vara på erfarenheter. Ta hjälp av någon du litar på. Att surfa tillsammans med någon kan vara bra tills du själv lärt dig. Lär dig skilja mellan bra och dåliga sidor tillsammans med någon som är mer erfaren.

Kul och intressanta sajter

Fotbollsspelare och sporthjältar

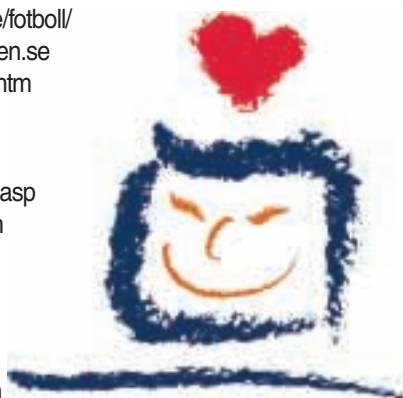
www.eurosport.se
www.everysport.se/fotboll/
www.sport.passagen.se
www.100.nu/sport.htm

Nya dataspel

www.msn.se/zone.asp
www.joygamer.com
punkten.se/spel/
www.gon.nu
www.spela.com

Tecknat

www.cartoons.com
www.disney.se
esplanaden.lysator.liv.se/kultur/serier

Radio och TV

www.sr.se
www.svt.se
www.ur.se
www.tv4.se

Tidningar

www.dn.se
www.expressen.se
www.aftonbladet.se
www.gp.se
www.metro.se

Musik till festen

www.mp3.com
www.ejay.se/
www.napster.com

Skicka vykort eller blommor via Internet.

msn.se/vykort
www.vykorts.sajt.nu
www.start.telenordia.se/klubben/vykort
www.123greetings.com

Det räcker med lite fantasi och initiativförmåga för att inte ha tråkigt på nätet. Visst är det roligt att surfa tillsammans med någon (klasskompisar, syskon) men varför inte passa på att visa dina föräldrar vad man kan hitta och vad du kan.

Hur hittar man bra länkar?

Börja med att gå till en portal. I en portal finns webbsidor och ämnen finns indelade i olika kategorier. Där väljer du ämne som till exempel spel, sport, musik eller nyheter. Du startar med ett ämne eller på en webbsida och kan sedan surfa vidare via länkar. Det är bara att klicka sig fram).

För att undvika att spilla tid och slippa dyra telefonräkningar skall man organisera sitt surfande. Det finns portaler som vänder sig till ungdomar där de roligaste webbsidorna redan har valts ut. Börja med dem.

Starta din upptäcktsfärd till exempel på www.lunarstorm.se

På <http://www.msn.se> kan du söka efter olika portaler.

Ett annat bra tips är <http://www.guidebox.se> eller <http://www.hitta.se>

På <http://www.gratisguiden.nu> finns ämnesutvalda webbplatser med mjukvaror, olika tjänster, bilder, spel och mycket annat som naturligtvis är gratis!

Det lönar sig att söka

Det finns sökmotorer som gör det lättare att hitta på Internet. Det finns idag över en miljard webbsidor, därför är det viktigt att du gör din sökning så att du inte får en massa onödig information. Det krävs att du utesluter sådant som inte intresserar dig (du kan t.ex. ange språket på texten du söker). Om du får många träffar som inte motsvarar det du söker, kan du utesluta sådant du inte vill se med ett minustecken före ett sökord. Om du t.ex. söker på "blommor" får du många träffar till blomsterbutiker. Om det inte var det du sökte efter, kan du skriva söksträngen "blommor -betala -köpa -pris -interflora" - då får du bara sådana webbsidor som inte innehåller orden "betala", "köpa", "pris" och "interflora" vilket gör att du slipper de flesta blomsterbutiker.

Om du har någon som hjälper dig går det fortare att lära hur man gör. Sökmotorn bara är en maskin som inte tänker själv, därför kan det hända att det kommer upp skräpsajter av olika slag.

De största sökmotorerna är:

www.msn.se

www.yahoo.se

www.altavista.se

www.google.se

www.spray.se

www.lycos.se

www.everyday.se

www.tjohoo.se

www.evreka.se

www.alltheweb.com

På sökmotorernas startsida finns ofta en ämnesindelning, börja där. Det finns ämnesinriktade sökmotorer som inriktar sig på ett enda ämne som konst, filmer, marinbiologi eller andra ämnesområden. På adressen www.beucop.com hittar du över tusen sökmotorer som är inriktade på speciella ämnen.

Spara dina favoritadresser

När du hittar en sajt som är kul och som du snabbt vill hitta tillbaka till, kan du spara adressen under menyvalet Favoriter – Lägg till. För att gå tillbaka till en sparad sajt räcker det med att klicka på länken i menyn favoriter.

Så håller du dig uppdaterad

Du kan bekvämt hålla dig uppdaterad om sådant du är intresserad av genom att anmäla dig till olika nyhetsbrev.

På <http://www.inetmedia.org> hittar du olika ämnen. Till varje ämne finns en mängd länkar. Nästan alla portaler och sökmotorer har sidor med olika mailinglistor.

Diskutera över Internet

På Internet finns ett slags elektroniska diskussionsrum där alla kan skriva eller läsa meddelanden. De kallas för forum eller newsgroups och är diskussionsgrupper för olika teman. Här kan du delta om du vill veta mer om ett ämne, tala om vad du tycker eller dela med dig av intressant information. I en newsgroup kan man till exempel hjälpas åt att hindra spridningen av datavirus. Här kan man också diskutera politik, berätta historier, eller utbyta åsikter och nyheter.

På webbsidan <http://www.mailgate.org> finns en lista över många av de diskussionsgrupper som är verksamma.

Att spara eller kopiera material från Internet

Man kan spara hela Webbsidor i datorn om man vill. Det kan vara bra att göra om man vill titta igenom en sida i lugn och ro utan att sitta uppkopplad. För att spara delar av en text eller bild räcker det med att markera och kopiera delen du vill ha och sedan klistra in den i det dokument där du vill ha den.

Ha alltid ett antivirusprogram igång så kontrollerar det de filer du laddar hem. När du laddar hem filer kan du välja att antingen öppna filen direkt eller spara den på hårddisken. Stora och välkända samlingar av filer och gratisprogram kontrolleras regelbundet så att de inte smitats med virus. De är därför mindre riskabla än filer från enstaka avsändare eller mindre kända samlingar.

Håll kontakt via nätet!

Ett snabbt och billigt ofta sätt att hålla kontakt med dina vänner är att maila, det vill säga skicka e-post. E-post kommer fram på några sekunder och du kan skicka med filer, bilder eller länkar. Be dina kompisar om deras E-postadress och skriv när du vill. Om du vill kan du skicka samma meddelande till flera samtidigt.

Har du utländska brevvänner får du bra möjligheter att öva dina språkkunskaper. Det är också ett bra sätt att få veta mer om andra länder och hur man lever där. På någon av följande sajter kan du öppna en e-postadress gratis. För att öppna en E-mailadress gratis räcker det med att gå till någon av följande sajter:

www.lunarstorm.se
www.spray.se
www.yahoo.se
www.mailcity.com
www.hotmail.com
www.worldonline.se

Vissa av dessa adresser kan tyvärr bli bombarderade av reklam som inte intresserar dig. Om det skulle hända kan du stänga din adress och öppna en ny. Använd ett fantasinamn i stället för ditt riktiga namn då du väljer E-postadress så minskar du risken att få spam, det vill säga ej beställd information och reklam. Du kan också på så sätt vara mer anonym när du deltar i diskussionsgrupper.

Eller vill du kanske chatta?

På speciella chatsajter kan du "prata" direkt med andra personer på Internet. För att chatta kan du antingen gå till en webbchatt-sida eller välja ett chattprogram men då måste du installera en mjukvara (program) för att kunna vara med i konversationen. Du kan hamna i "samta" där fler personer är inblandade och du kan inte själv välja vilka. Du kan också välja att chatta ensam med någon.

Chatten är en plats för improviserade möten, meddelandena kan bara läsas en kort stund innan de byts ut. Inga meddelanden sparas. Man kan träffa nya kompisar men chansen att råka ut för tråkigheter finns också.

Här kan du chatta:

www.barnen.com
www.tittarstorm.nu
www.lunarstorm.se

Rädd för att chatta?

Ett problem med chattlinjerna är att de ofta besöks av skumma typer och det är sånt som gör föräldrar oroliga. Att lära känna nya människor on-line kan vara intressant, kul och lärorikt. Vem kan man lita på? Vilka är de egentligen och hur vet man att de talar sanning? På chatt vet man aldrig säkert vem som finns i andra änden vilka avsikter eller intentioner personen har. Du kan inte veta om det bakom en vänskap döljer sig baktankar eller om en jämnårig i själva verket är en pervers vuxen som vill föreslå dig något skamligt. Berätta därför inte för mycket om dig själv eller dina vanor och lämna absolut inte ut ditt riktiga namn, din adress eller ditt telefonnummer. Undvik också att skicka kort på dig själv. Om en chatt blir obehaglig behöver du bara logga ut.

Att träffa någon i verkligheten som du lärt känna på Chatt kan göra dig besviken, gentlemanen som uppvaktade dig on-line kanske inte är så trevlig. Farligast är personer som vill göra dig fysiskt illa. Att träffa någon i smyg är verkligen en urusel idé. Dina föräldrar kanske kan hjälpa dig att se farorna innan det är försent. Många killar och tjejer har blivit

antastade, angripna eller ”bara” förolämpade av personer som verkade justa på nätet. Om din chatt-kompis inte har något att dölja så har han eller hon säkert inte heller något emot att dina föräldrar är med första gången om ni skall mötas. I fortsättningen kan ni träffas ensamma, om personen visar sig vara en bra kompis.

Du kan visa känslor med Smiley-figurer

De välkända Smiley-figurena visar ansiktsuttryck som används för att uttrycka känslor i mail och på chatten (de används också mycket i SMS). Figureerna görs med tecken som finns på tangentbordet. Böj huvudet åt vänster och titta noga så ser du öga, näsa och mun i olika uttryck. Kul att skicka i meddelanden!

;-)	Flörta	:-X	Puss
:-)	Glad	:->	Sarkasm
:-(Ledsen	0:-)	Ängel
:-O	Förvånad	8-)	Bära solglasögon
:-P	Lipa	*<:-)	Tomten
:(Gråta	%-)	Begriper inte
:-D	Glädje	:-/	Tveksam
:-*	Kyssas	=:-)	Punkare

Förkortningar på Internet

AFAIK	As Far As I Know
ASAP	As Soon As Possible
BRB	Be Right Back
CU	See You
FYI	For Your Information
ILU	I Love You
IMO	In My Opinion
WYSIWYG	What You See Is What You Get

Vett och god ton på Internet, netikett

På Internet är vi alla fria att säga vad vi vill men ska därför inte uppträda ohysat.

Netikett är en samling regler som finns för allas trevnad on-line.

Till exempel:

- Skriva text i E-post med stora bokstäver är lika med att skrika sitt meddelande, undvik det.
- Förvarna om du behöver skicka stora filer till någon (över 1MB). E-postkontot kan bli blockerat.
- Skicka inte kedjebrev vidare. De kan också blockera E-posten.
- Att sprida oönskad information och reklam, så kallad spam, via E-post är mycket olämpligt.
- Om man skickar ett meddelande till olika personer som inte känner varandra är det bra att skriva alla adresser under Bcc (står för Blinde carbon copy = visar ej adress till övriga mottagare) adresserna sprids då inte mot någons vilja.

Dessa och många andra regler om hur en gentleman eller gentlekvinna bör uppföra sig på nätet finns på www.soc.uu.se/netiquette.html

Här visas snusk och våld, nej till Internets värsta sidor!

Vi har redan konstaterat att på Internet finns väldigt mycket som kan vara både bra och dåligt. Det kan hända att man hamnar på mindre trevliga sajter när man är ute och surfar.

Det finns många sajter med vågat och rent av pornografiskt innehåll, rasistiska sajter som ser ner på folk med annan kultur och religion, och det finns sajter som på olika sätt försöker övertala oss att ta droger eller vill lära oss farliga kemiska experiment.

Vissa våldsbenägna grupper, kriminella organisationer och konstiga religiösa sekter har öppnat webbsajter för att värva nya medlemmar. Vad tycker du om det?

För det första ska man komma ihåg att Internet är en enorm kommersiell maskin som även har till uppgift att sälja någon produkt, att värva medlemmar till politiska partier eller att dra med folk på dåligheter. Precis som det kan vara i tv-program, filmer och tidningar. Det kan vara lätt att låta sig övertalas och Internets "förbjudna" sajter kan tyckas extra lockande om

man är naiv och obetänksam. Men det kan kosta tusentals kronor i telefonavgift. Var därför kritisk och använd ditt sunda förnuft.

Självkart ska man vara lite nyfiken, och förr eller senare händer det ändå att man stöter på eller råkar ut för tråkigheter. De finns inte bara på Internet och på tv utan också i verkliga livet. Det är stor skillnad mellan vanlig nyfikenhet och att alltid gå in och titta på sånt som är förbudet. Kanske kan du titta tillsammans med dina föräldrar, de förstår nog din nyfikenhet.

Om du är en duktig surfare, anmäl sajter som du tror kan vara olagliga, farliga eller på något sätt stötande. Att hjälpa polisen sätta dit kriminella gäng som driver skumma affärer är inte bara en god gärning, det bidrar också till att göra vårt samhälle bättre.

För anmälan:

Rädda Barnen: <http://www.rb.se/hotline/>

Polisen: <http://www.police.se/gemensam/epost.htm>

Är vuxnas oro ogrundad?

Forskning visar att många föräldrar och lärare ogillar Internet just för allt skräp ungdomar kan stöta på. De är oroliga att skräpsajterna ska påverka er uppväxt och personlighet negativt. Om man besöker webbsidor som innehåller snusk, våld, rasism eller andra stötande ämnen så kan man bli chockad, illa berörd, förolämpad, eller ännu värre, man kan bli värvad till eller inblandad i dåligheter. Dessutom tar det dyrbar tid och kan kosta mycket pengar.

Låt dig inte luras och utnyttjas! Använd huvudet, och framför allt, berätta för andra om du stöter på något som verkar konstigt.

En intressant och annorlunda lektion kan vara att besöka en skräpsajt tillsammans i klassen. Kanske finns någon som är för och, troligen, många som är emot. Jämför era åsikter och lär av varandra.

Visa att du är mogen nog att disponera din tid då du surfar. Var inte rädd för att prata med föräldrar och lärare om det skräp som finns på nätet. Säkert kan ni lära av varandra .

På nätet hittar du material

När uppslagsböckerna hemma inte räcker till och du inte har någon aning om var du ska börja leta, har du ju Internet. En halvtimmes surfande och problemet är löst. Kanske kan du till och med imponera på din lärare. På webben hittar du en mängd information skriven av lärare, elever, forskare och specialister från hela världen, använd dig av den!

Fokusera på ämnet du ska skriva om och sådant som har med det att göra. Börja sedan söka efter webbsidor som behandlar ämnet och använd dig av de texter, bilder, nyheter, data och intervjuer du hittar.

Om du ändå inte skulle få napp finns det uppslagsverk on-line och diskussionsgrupper du kan gå till.

Här följer en lista över användbara sajter där du kan få expertråd och förslag till material.

<http://www.teknikens-hus.se/skola>

<http://www.mimersbrunn.se> (skicka in artiklar och skolarbeten, beställ gratis skolmaterial)

<http://dpc.edu.stockholm.se/lank.htm>

<http://skolinternet.telia.se/TIS/biblioteket/lararlankar/lanktips.html>

<http://skolverket.se/skolnet/klassrum/2000/nr4-00/bit12.html>

http://svesok.kb.se/bibliotek_uppslagsverk_och_lanksamlingar/Lexikon_och_ordböcker

<http://www.alhambra.se/ape.htm> (jordens för närvarande mest omfattande uppslagsverk)

<http://freedict.com/ondict/swe.html>

<http://www.online.bonnier.se> (här finns de senast aktualiserade uppslagsorden)

Det finns hundratals sajter som är specialiserade på olika ämnen (fysik, kemi, litteratur, biologi o.s.v.) där du hittar material och texter som inriktar sig på ett argument.

Att bara kopiera vad någon annan skrivit på Internet, utan att uppge att det är kopia, kallas för plagiat, ett slags fusk. Om läraren upptäcker det (och risken kan vara större än du tror, även lärare surfar) så ligger du illa till! Att däremot kopiera eller referera korta stycken och ange varifrån det är kopierat är i allmänhet tillåtet och bra.

Biblioteket hemma

Har du tänkt på att världens mest väl sorterade bibliotek finns i våra datorer? Fantastiskt, eller hur?

Du slipper gå ut i regnet för att hitta den där boken din lärare talade om eller för att hitta material till en uppsats. Har du tur hittar du hela texter på nätet, om inte kan du i alla fall få bra tips om var du kan hitta material.

Bra adresser:

<http://www.svenska-sidor.com/bibliotek/>

<http://www.loc.gov> (den amerikanska kongressens bibliotek, världen största samling)

<http://www.bnf.fr> (Frankrikes nationalbibliotek)

<http://www.lib.kth.se> Kungliga Tekniska Högskolans bibliotek, ger även allmänna upplysningar.

<http://www.svenskauppslagsverk.com>

När du plöjer igenom biblioteket på nätet hittar du säkert hundratals texter, dikter och vackra uttryck som du fastnar för, citera dem i ett mejl du skickar. Kom i håg att alltid ange författarens namn!

Att pröva lyckan på ett virtuellt kasino

Att göra reklam på nätet är jättedyrt, ändå dyker det upp blinkande fönster överallt. Hur har de råd? Svaret är att kasinona tjänar massor. Spelmissbruk är en sjukdom som funnits i alla tider och missbrukarna är många.

De sajter på Internet som inbjuder till bl.a. hasard, poker- och kasinospel ökar hela tiden. Uppenbarligen går affärena bra. I Italien är det förbjudet med hasardspel just på grund av att personer har ruinerat sig själva och sina familjer. I spelhallar har därför insatsbeloppen begränsats av lagar och vinsten delas inte ut i pengar. Detta för att inte fresta människor till att fortsätta spela eller försöka spela tillbaka pengar de förlorat.

På Internet finns tyvärr sajter som gör allt för att få besökaren att spela även om hasardspel i vissa länder är förbjudet. På nätet kan dock de som vill spela, oavsett landets lagar.

Undvik att fastna "i nätet" på nätet

Det finns sidor på Internet som uppmanar till att ta droger, dricka alkohol och röka cigaretter. Ibland lockar de med en rolig seriefigur som inte helt oväntat är storanvändare av sådant skräp. Avsikten med dessa sidor är givetvis att göra affärer och sälja.

Risken att man lockas att börjar röka, dricka och använda droger bara för att man råkat hamna på en liknande webbsida är inte stor. Å andra sidan är det upp till dig själv att inte falla för skrupelfria typers webbsidor.

<http://www.drugsmart.com> - en fakta sajt om farorna med droger. Där kan du dessutom skriva på ett klotterplank, chatta och gå med i drugsmartklubben.

Information och medvetenhet hindrar i dag många unga från att ta droger snarare än föräldrars förmaningar. Att avstå är ett moget beslut som visar att vi har kommit en bra bit på vägen. Det bästa man kan göra i kampen mot droger är att aldrig börja själv och att hjälpa de som är fast i sitt beroende.

En personlig webbsida är ett sätt att presentera sig för andra.

En egen webbsida är en kul grej man kan göra antingen ensam eller varför inte tillsammans med kompisar. Ni kan berätta om er själva, publicera arbeten, prata om saker ni tycker om, visa upp foton och intervjuer, roliga händelser och kuriosa. Här kan du utbyta idéer med andra.

Äntligen kan unga konstnärer, låtskrivare och författare visa upp sitt arbete utan att bli ruinerade.

Allt du behöver är lite webbutrymme (som går att få gratis), ett program för att bygga HTML-sidor (finns i gratisversioner), en bra idé, ett foto, en teckning, bakgrundsmusik eller kanske ett berömt citat som passar.

Så gör du en kul och innehållsrik hemsida som lockar en massa nya kompisar.

Publiceringen kan bli dyr.

Se upp för copyright-lagarna: Du får inte publicera någon annans material utan att ha bett om lov eller utan att ha betalt upphovsmannen till texten eller musiken (så vida inte upphovsrätten gått ut). Om du måste vända dig till en expert så ta hjälp av en vuxen. Var försiktig så du inte drar på dig böter eller anmälningar.

För information gällande upphovsrätt gå till www.skolverket.se/skolnet/kolla/upphov.html eller www.idg.se/world/lag/

Slutligen, se upp för att publicera olagligt innehåll. Förolämpa inte någon, använd inte bilder på någon utan att fråga om lov. Kom ihåg att polisen jobbar även on-line för att sätta dit dem som bryter mot lagen. Webben är en plats för kommunikation där alla ska respekteras och där snusk, våld och dåligt uppförande inte hör hemma. Använd inte Internet till rasistiska och omoraliska ändamål. Internet tillhör oss alla och vi måste därför hjälpas åt att freda det.

Solidaritet på Internet, gör en god gärning

Det finns många föreningar som jobbar till stöd för människors rättigheter, fattiga länder, miljön och volontärarbete har sajter för att även utomstående ska kunna hjälpa till. På sidorna finns kalendrar över evenemang och vi kan skriva in oss på en s.k. Community. På Internet cirkulerar ofta brev för goda ändamål som samlar underskrifter exempelvis i protest mot brott mot mänskliga rättigheter. Gör en god gärning och skriv under.

Ibland händer det att svårt sjuka människor söker tröst via E-post eller på chatten. För dem kan det vara till stor hjälp att få någon att prata med och att få tänka på annat en stund.

Internet har skapat en mäktig solidaritetsmaskin där de som kämpar för mänskliga rättigheter kan utbyta nyheter. Haka på du också!

Varning: Det finns de som döljer skumma syften bakom en fasad av välgörenhet! Till exempel påstår att de samlar pengar för att hjälpa fattiga barn i u-länder, men istället behåller pengarna för egen räkning. En bra koll är att se om de har ett postgironummer som börjar med "90". Sådana konton ges bara riktiga och ärliga insamlingar som kontrollerats.

Handla on-line, här hittar du allt

När man surfar på Internet stöter man på tusentals skyltfönster. Färgglada on-line butiker lockar. Affärerna är oftast lika seriösa och pålitliga som de vi annars handlar i, men det är alltid bra att vara försiktig. Vissa Internetsidor är skapade för att luras. Man kan ofta inte veta exakt hur det vi beställt ser ut i verkligheten och det är svårt att avgöra från bilder om något är snyggt eller inte, dessutom kan man inte känna på varan.

Var därför mycket försiktig och handla inte ensam. Det finns vissa hakar som gör att du kan få betala mer än du tänkt: fraktpris och tullavgifter för varor köpta utanför ett EU-land t.ex. Ibland är inte moms inräknad i priset för att det ska verka billigare och så slutar det med att vi får betala 25% mer än tänkt!

Använd ALDRIG dina föräldrars kreditkort i smyg, inte ens för att överraska dem med en present. Om något händer så riskerar du att förlora många tusen kronor. Många har blivit lurade då de handlat med kreditkort på nätet.

Ett råd är att alltid handla med en vuxen och helst betala på något annat sätt. Undvik att lägga ut pengar i förväg. Om du är tveksam över något av de angivna villkoren kan det vara bättre att avstå helt.

Om du inte är nöjd med varan har du (om du köpt den inom Sverige) minst sju dagar på dig att ångra ditt köp och få dina pengar tillbaka. Den rätten kan ingen neka dig, meddela dig helst skriftligt till säljaren.

Vem sprider virus?

Datavirus sprids via Internet och E-post. De slår ut våra datorer, raderar data, gör livet surt för oss och sprider sig till våra kompisars datorer. Men vem är det som skapar dem? Det kommer vi aldrig att veta men man kan gissa: dumma typer som gillar att ställa till med problem, tillverkare av dyra viruskydd, klumpiga programmerare. Hur som helst är virus svåra att helt skydda sig ifrån. Viktigast är att inte ladda hem program och

filer utan att kontrollera dem. De mest riskabla sajterna är piratprogram och några av porrsajterna (lockar med tjejer och bombarderar sedan med virus).

När man hanterar sin E-post ska man se upp för bifogade filer som slutar med exe, bat, com, vbs och pif. Men även filer utan sådana filslut kan innehålla virus. Öppna aldrig bifogade filer utan att först virusskanna dem, och öppna inte filer från okända avsändare, e-post utan avsändare eller e-post på engelska där förtjänster och vinster utlovas. Även brev från kompisar kan, utan att de vet om det, innehålla virus. Det kan vara ett virus som automatiskt skickar brev i någon annans namn! Kolla om brevets text verkligen är något som avsändaren kan tänkas ha skrivit. Meddela din kompis vänligt om det.

Virussydd

Antivirus är program som hjälper dig att skydda din dator. Om du kommer ihåg att ladda hem uppdateringar gällande dessa program är de till stor hjälp. Det finns dock en begränsning: virussydden känner bara igen redan kända virus mot vilka man hittat "botemedel". Det förekommer att man råkar ut för nya virus via Internet eller E-post innan man lyckats få fram ett skydd. Det är därför viktigt att man är försiktig även om man har virussydd.

www.antivirusshelf.com/
www.mcafee.com/

Brandvägg

Det finns program och särskilda apparater som fungerar som filter då vi surfar på nätet. Dessa kallas brandvägg och har till uppgift att stoppa angrepp av olika slag som kan riktas mot oss från Internet. Eftersom brandväggen har till uppgift att spärra funktioner kan den ibland också hindra sådant som du vill göra. Detta är ett pris man får betala för den säkerhet brandväggen ger. Om det finns en brandvägg installerad i din dator och den hindrar något du vill göra. Bli då inte arg. Försök i stället förstå att den finns där som ett skydd.

www.zonealarm.com

LYCKA TILL!

Det är mycket som berör oss konsumenter och konsumenter är vi alla!

- Det vi äter påverkar vår hälsa, vår miljö, vår plånbok, producenterna och handeln, därför är detta ett viktigt område för oss
- Hur vi bor är också en form av konsumtion, lån och räntor, el och vatten, avlopp och sopor, uppvärmning och underhåll
- Alla prylar vi köper, produceras bara om vi köper, därför ligger den långsiktiga uthålligheten i våra händer
- Transporter, både allmänna och privata, samt alla transporter av råvaror och varor i tillverkningsprocessen för det vi sedan ska köpa
- Kommunikation, som brev, telefon och numera också allt snabbare elektronisk sådan.
- Resor, nöjen och njutning. Media på papper och elektroniska media (IT, TV, video och radio)
- Märkning och produktinformation på det vi har att välja mellan, för att vi ska kunna välja rätt
- Offentliga tjänster, kommunala och statliga. Utbildning och sjukvård konsumerar vi också
- Privata tjänster, hela tjänstesektorn i privata former växer enormt. Finansiella tjänster och försäkringar

Ja såg vad som inte berör oss som konsumenter och för allt detta betalar vi. Det är hur och vad vi väljer som är vår möjlighet att påverka och förändra.

Visst borde vi kunna påverka mera, speciellt när det gäller utvecklingen av Internet, tjänsterna där och IT-marknaden. Det är bl a med tanke på detta som vi producerat informationsmaterialet ”Surfa säkert”. Följ vidare arbetet och kampanjen på nätet och bli medlem i vår förening för att vi tillsammans ska kunna påverka mera.

**Se närmare på
www.konsumentsamverkan.se
hur du kan bli medlem.**

Projektet Friendly Internet har genomförts med stöd från Europeiska Kommissionen - DG INFSO, generaldirektoratet för information, inom det fleråriga programmet Internet Action Plan, för ökad säkerhet på nätet.

Nyhetsbrev Safer Internet se:
www.saferinternet.org/news/archive.asp

Projektet Friendly Internet har utvecklats av ADICONSUM, en italiensk konsumentorganisation och Sveriges Konsumenter i Samverkan har medverkat samt framställt det svenska materialet i kampanjen Surfa säkert.

Materialet bygger på Friendly Internet - Navigare in acque sicure, italiensk utgåva från ADICONSUM och har översatts och bearbetats för Sveriges Konsumenter i Samverkan, SkiS, av en arbetsgrupp under ledning av Bengt Ingerstam, SKIS ordförande och projektledare.

Sveriges Konsumenter i Samverkan